

Antropologia mediów

Wykład V

Krzysztof Gajewski
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 27 listopada 2021

Odbiór filmu

Kompozycja i składniki filmu

- Konstrukcja kadru

- Ujęcie a przeciwujęcie

- Plan

- Plan a ujęcie

Rozwój języka filmu

Odbiór filmu

Hugo Münsterberg, Hugo Münsterberg, Dramat kinowy (The Photoplay), 1915

- "publiczność amerykańską pod koniec pierwszej dekady stulecia tworzyła niższa klasa średnia, do której - w połowie drugiej dekady - dołączyła wyższa klasa średnia, a w ślad za nią elity."
- "uważałem, że uczestniczenie w pokazach ruchomych obrazów jest rzeczą niegodną profesora Harvardu, podobnie jak uznałem, że nie powinienem chodzić na wodewile, do muzeum figur woskowych czy na koncerty muzyki odtwarzanej z fonografu."

- Louis Delluc, 1919: "Wielką siłą tej bełkoczącej sztuki jest jej popularność. (...) Jest to środek przemysłnie dostosowany do użytku przez początkujących. Wiem, że wielu mieszkańców kolonii, oczarowanych projekcjami niektórych filmów, nabyło bezzwłocznie aparat projekcyjny; zastąpi on z powodzeniem latarnię magiczną i uzupełni łądunek szklanych paciorków, gramofonów i rewolwerów."

Karol Irzykowski (1873-1944)

- "współczesny Europejczyk używa kina, lecz się go wstydzi"
- "Dziś każdy sędzia śledczy i prokurator, badając zbrodniarza, uważa za swój obowiązek zadać mu pytanie: Czy chodziłeś do kina? Odpowiedź jest zwykle potakująca, więc wniosek prosty: kino demoralizuje..."

- Borys Eichenbaum, 1926 (o sytuacji przed pierwszą wojną światową): "Przyciągnięty reklamą inteligent, odwiedzający kinoteatr, czuł się nieswojo przy spotkaniu ze znajomym: "I ty także dałeś się skusić - przychodziło obydwu na myśl".
- Jurij Cywjan: przed rewolucją kino w domach publicznych
- Georges Duhamel, 1930: "rozrywką niewolników, zabawą dla istot prymitywnych, biednych i znużonych, które nękają troski (...), spektaklem, który nie wymaga skupienia i zakłada z góry brak inteligencji (...).

- "nieuprzedzone oko", "efekt kina"
- Robert J. Flaherty, 1920: Innuici rzucają harpun w morsa wyświetlanego przez projektor kinowy
- Louis Lumière, L'Arrivée d'un train en gare de La Ciotat, 1895 — panika: fundatorski mit kina

Jerzy Płużewski

- inspiracje strukturalistyczne
- składnia (gramatyka) filmu
- stylistyka, interpunkcja filmu
- poetyka filmu (J. Tynianow, B. Eichenbaum)

Jean-Pierre Oudart, Daniel Dayan

- widzieć film: „Wiedzieć film to znaczy nie percypować ramy, punktów widzenia kamery, jej odległości od przedmiotu etc.”
- czytać film: "Kiedy widz odkrywa ramę (...) znika jego uprzednie poczucie triumfu wynikające z posiadania obrazu. Widz dostrzega, że kamera ukrywa rzeczy.”

Kompozycja i składniki filmu

Podstawowe jednostki budowy filmu

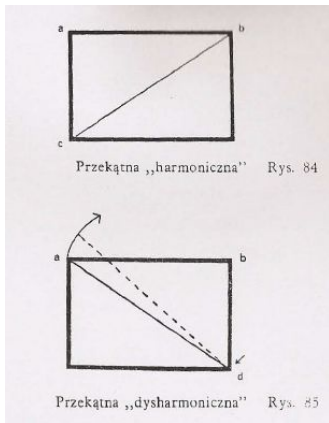
1. kadr — najmniejsza jednostka statyczna, jedna klatka naświetlonej taśmy;
2. ujęcie — najmniejsza jednostka dynamiczna, odcinek taśmy zawarty między dwoma najbliższymi połączeniami montażowymi;
3. scena — odcinek filmu, złożony z kilku lub kilkunastu ujęć, wyróżniający się jednością miejsca i czasu;
4. sekwencja — część filmu, złożona z kilku lub kilkunastu scen, wyróżniająca się jednością akcji, choć najczęściej pozbawiona jedności miejsca i czasu;
5. film — całość kompozycyjna, zamknięta i podpisana przez twórcę

Konstrukcja kadru

Punkt widzenia kamery

1. kamera skierowana w górę (perspektywa żabia)
2. kamera skierowana w dół (perspektywa ptasia)

Kompozycja kadru

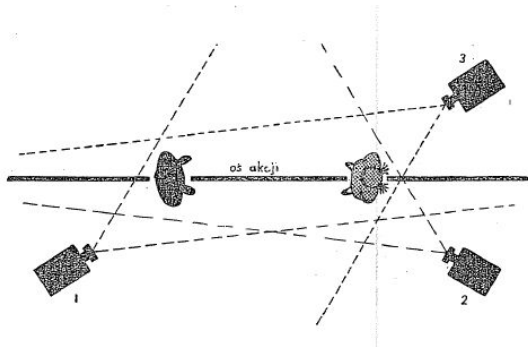
Wasył Kandyński: napięcie „liryczne” vs. napięcie „dramatyczne”

Ujęcie a przeciwujęcie

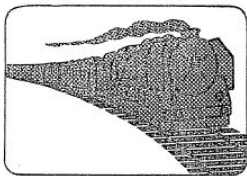

1. przeciwujęcie (kontrplan, shot reverse shot)
2. np. rozmowa
3. oś akcji — reguła 180 stopni

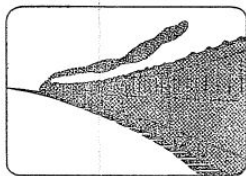
Oś akcji

Reguła 180 stopni

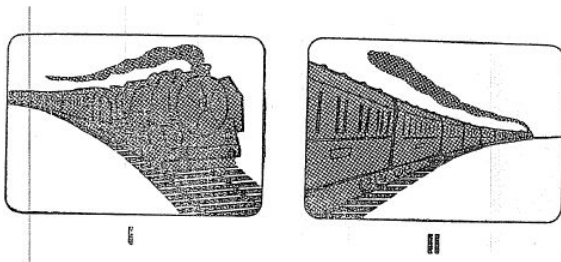
I

II

Żle!

Reguła 180 stopni

Dobrze

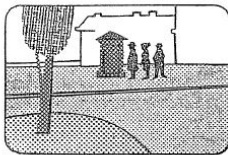
Plan

- Plan — odległość kamery zdjęciowej od głównego obiektu filmowanego w danym ujęciu

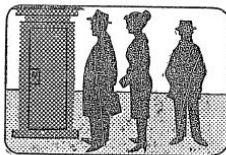
Podział planów

1. plan ogólny (total) — pełny obraz miejsca akcji, postać ludzka podporządkowana otoczeniu, drobna;
2. plan pełny — postacie ludzkie pokazane od stóp do głów, tło zajmuje ważkie, choć nie główne miejsce;
3. plan średni (amerykański) — człowiek pokazany do kolan, zaczyna zdobywać pozycję dominującą;
4. półzbliżenie — popiersie postaci ludzkiej, dekoracja zostaje praktycznie wyeliminowana;
5. zbliżenie (wielki plan) — twarz ludzka zajmuje większą część powierzchni ekranu (Wielka litera);
6. duże zbliżenie (detal) — szczegół postaci lub powiększenie rekwizytu (rozstrzelony druk);

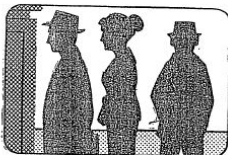
Podział planów

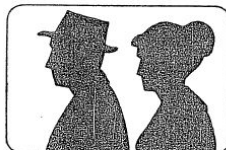
1

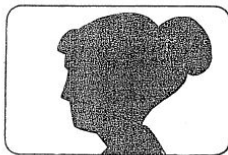
2

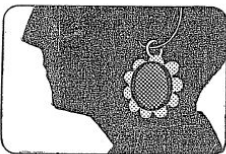
3

4

5

6

Plan a ujęcie

Co jest pierwotniejsze: ujęcie czy plan?

- Zmiana planu w jednym ujęciu: Louis Lumière, L'Arrivée d'un train en gare de La Ciotat, 1895
- Jeden plan — dwa ujęcia: planu w jednym ujęciu: Georges Méliès, „Zniknięcie damy”, 1896
- Zmiana planu na drodze zmiany położenia kamery: George Albert Smith, Little Doctor, 1901
  - „szkoła z Brighton”
  - Grandma's Reading Glass (1900), As Seen Through a Telescope (1900), Sick Kitten (1903)

Zmiana planu w jednym ujęciu

Louis Lumière, L'Arrivée d'un train en gare de La Ciotat, 1895

Głębia ostrości

Depth of field

Obywatel Kane, reż. O. Welles, 1941

Rozwój języka filmu

Georges Méliès (1861-1938)

- „kinematograf atrakcji”
- zastał film ciekawostką i dokumentem, zostawił widowiskiem
- stworzył reżyserię i film fabularny
- efekty specjalne: stopklatka („Zniknięcie damy”, 1896), podwójna ekspozycja, film poklatkowy,
- gatunek feerii i filmu SF („Podróż na Księżyc”, 1902)

1. Daniel Dayan, Widz wpisany w obraz, przeł. Alicja Helman, w: Audiowizualność w kulturze, red. Jadwiga Bocheńska, Alicja Kisielewska, Mirosław Pęczak, Warszawa 1996
2. Alicja Helman, Intelktualiści i służące. Pierwsze wyobrażenia o odbiorcach kina, "Kultura Współczesna"2 (1994): 5–15.
3. Wassily Kandinsky, Punkt i linia a płaszczyzna. Przyczynek do analizy elementów malarskich, Wydawnictwo: Państwowy Instytut Wydawniczy 1986.
4. Martin Loiperdinger, Bernd Elzer, Lumiere's Arrival of the Train: Cinema's Founding Myth, "The Moving Image"Volume 4, Number 1, Spring 2004
5. Jerzy Płazewski, Język filmu, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe: Warszawa 1961.
6. Jerzy Płazewski, Historia filmu, Warszawa 2010.